

تحلیل تطبیقی کتابهای دستور زبان فارسی

دانشگاهی در مبحث «کلمه»

نویسندگان

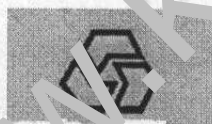
دکتر احمد مجد

دانشیار دانشگاه تهران

دکتر سامر الاحمدی

استادیار دانشگاه لبنان

سرشناسه	مجد، امید، ۱۳۵۰-
عنوان و نام پدیدآور	تحلیل تطبیقی کتاب‌های دستور زبان فارسی دانشگاهی
مشخصات نشر	در مبحث «کلمه»/ نویسندگان: امید مجد، سامر الاحمد.
مشخصات ظاهری	تهران: کتابفروشی و انتشارات زوار، ۱۳۹۸.
شابک	۹۷۸-۹۶۴-۴۰۱-۵۶۴-۹
وضعیت فهرست نویسی	۴۲۲ ص.
یادداشت	فیفا
موضوع	کتابنامه
موضوع	فارسی - دستور - کتاب‌های درسی - ارزشیابی
موضوع	Persian Language- Grammar - Textbooks - Evaluation
نام افزوده	احمد، سامر، ۱۹۹۳ - م.
رده‌بندی کنگ	PIR ۲۶۹۳
رده‌بندی یوبی	۴۵۵/۰۷
شماره کتابشناسی	۵۷۳۵۵۷۸

انتشارات

تحلیل تطبیقی کتابهای دستور زبان فارسی دانشگاهی در مبحث «کلمه»

نویسنده: دکتر امید مجد؛ دکتر سامر الاحمد

نوبت چاپ: اول - بهار ۱۳۹۸

شمارگان: ۲۲۰ نسخه

چاپ و صحافی

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۴۰۱-۵۶۴-۹

تهران؛ خیابان انقلاب؛ خیابان دوازده فروردین؛ نبش شهید نظری؛ پلاک ۲۷۸

تلفن: ۶۶۴۶۲۵۰۳ - ۶۶۴۸۳۴۲۳ - ۶۶۴۸۳۴۲۴؛ نمابر: ۶۶۴۸۳۴۲۴

قیمت: هشتاد هزار تومان

فهرست مطالب

۱۳.....	پیشگفتار.....
۱۵.....	بخش اول کلیات و تعاریف.....
۱۷.....	۱- بن.....
۱۹.....	۱-۱- زبان فارسی.....
۲۱.....	۱-۲- عصر اصالت زبان فارسی.....
۲۲.....	۲- دستور زبان.....
۲۴.....	۱-۲- لزوم تدوین دستور زبان.....
۲۵.....	۲-۲- دستور زبان فارسی.....
۲۷.....	بخش دوم: تاریخچه دستورنویسی.....
۲۹.....	تاریخچه دستورنویسی.....
۲۹.....	۱- مباحث و بررسیهای دستوری در طول تاریخ.....
۳۲.....	۲- دستورنویسی زبان فارسی.....
	۳- معرفی کتابهای دستورنویسانی که آرایشان را راجع به اسم، سفت، تید و فعل و دیگر مباحث
۴۹.....	دستوری، بطور عمده در آنها مطرح کرده‌اند.....
۶۵.....	بخش سوم: آرای دستورنویسان راجع به اسم و بررسی و تحلیل آن.....
۶۷.....	۱- تعریف اسم.....
۶۷.....	۱-۱- آرای دستورنویسان در خصوص تعریف اسم.....
۷۱.....	۲- نقد و تحلیل کلی و نتیجه‌گیری نهایی در خصوص تعریف اسم.....
۷۱.....	۲- تقسیم‌بندی اسم.....
۷۲.....	۱-۲- اسم عام و خاص.....
۷۲.....	۱-۱-۲- آرای دستورنویسان درباره اسم عام و خاص.....
۷۵.....	۲-۱-۲- تحلیل کلی و نتیجه‌گیری نهایی درباره اسم عام و خاص.....
۷۵.....	۲-۲- اسم ذات و معنی.....

- ۷۵..... ۲-۱-۲- اسم ذات
- ۷۵..... ۲-۲-۲- اسم معنی
- ۷۶..... ۲-۳-۲- نقد و تحلیل کلی و نتیجه‌گیری نهایی در مورد اسم ذات و معنی
- ۷۷..... ۲-۳-۲- اسم جامد و مشتق
- ۷۷..... ۲-۳-۱- آرای دستورنویسان راجع به اسم جامد و مشتق
- ۷۹..... ۲-۳-۲- نقد و تحلیل کلی و نتیجه‌گیری نهایی راجع به اسم جامد و مشتق
- ۸۰..... ۲-۴-۱- اسم مفرد و جمع
- ۸۰..... ۲-۴-۱- آرای دستورنویسان در خصوص اسم مفرد و جمع
- ۹۳..... ۲-۴-۱- شباهتها و تفاوت‌های آرای مختلف دستورنویسان
- ۹۴..... ۲-۳-۲- نقد و تحلیل کلی و نتیجه‌گیری نهایی در خصوص اسم مفرد و جمع
- ۹۶..... ۲-۵-۲- اسم معرفه (اسم) و نکره (ناشناس)
- ۹۶..... ۲-۵-۱- اسم معنی
- ۹۶..... ۲-۵-۲- اسم نکره
- ۹۸..... ۲-۵-۳- نقد و تحلیل کلی و نتیجه‌گیری نهایی درباره اسم معرفه و نکره
- ۹۹..... ۳- ساختمان اسم
- ۹۹..... ۳-۱- آرای دستورنویسان در مورد ساختمان اسم
- ۱۲۰..... ۳-۲- شباهتها و تفاوت‌های آرای مختلف دستورنویسان
- ۱۲۱..... ۳-۳- نقد و تحلیل کلی و نتیجه‌گیری نهایی در مورد ساختمان اسم
- ۱۲۳..... ۳-۴- جدول انواع ساختمان اسم از نظر دستورنویسان
- ۱۲۴..... ۴- ضمیر
- ۱۲۵..... ۴-۱- تعریف ضمیر از دیدگاه دستورنویسان
- ۱۲۸..... ۴-۲- انواع ضمیر از نظر دستورنویسان
- ۱۲۸..... ۴-۲-۱- ضمیر مشترک و ضمیر شخصی
- ۱۳۱..... ۴-۲-۲- ضمیر اشاره
- ۱۳۵..... ۴-۲-۳- ضمیر پرسشی
- ۱۳۶..... ۴-۲-۴- ضمیر مبهم
- ۱۳۷..... ۴-۲-۵- ضمیر تعجبی
- ۱۳۷..... ۴-۲-۶- ضمیر متقابل
- ۱۳۷..... ۴-۲-۷- ضمیر اختصاص

- ۱۳۸-۲-۴-۸- ضمیر موصولی.....
- ۱۳۸-۳-۴- شباهتها و تفاوتهای آرای مختلف دستورنویسان.....
- ۱۳۹-۴-۴- نقد و تحلیل کلی و نتیجه‌گیری نهایی راجع به ضمیر.....
- ۱۴۱-۵-۴- جدول انواع ضمیر از نظر دستورنویسان.....
- ۱۴۲-۵- حالت‌های اسم (گروه اسمی) یا نقش اسم در جمله.....
- ۱۴۴-۱-۵- آرای دستورنویسان در خصوص نقش‌های اسم.....
- ۱۴۴-۱-۵-۱- نقش مسندالبی‌ه‌ی و فاعلی یا نهادی (نهاد فاعلی، نهاد مسندالبی‌ه‌ی).....
- ۱۴۹-۱-۵-۲- نقش مستندی یا مکملی یا متممی برای فعل‌های ناقص لازم، و مکملی یا تمیزی یا متدی برای فعل‌های ناقص متعدی.....
- ۱۴۹-۱-۵-۳- نقش مفعولی یا متمم فعل (مفعول صریح یا مفعول بیواسطه یا مستقیم، مفعول غیر صریح، مفعول واسطه یا غیر مستقیم یا متمم اجباری فعل، متمم اختیاری فعل).....
- ۱۶۹-۱-۵-۴-۱- نقش مفعول یا متمم اسم.....
- ۱۷۵-۱-۵-۵- نقش ضاف یا مه‌البی‌ه‌ی یا متمم اسم.....
- ۱۷۸-۱-۵-۶- نقش مناد یا ندای.....
- ۱۸۰-۱-۵-۷- نقش قیدی.....
- ۱۸۱-۱-۵-۸- نقش بدلی.....
- ۱۸۳-۱-۵-۹- نقش عطفی یا معطوفی یا همایگی.....
- ۱۸۵-۱-۵-۱۰- نقش وصفی.....
- ۱۸۷-۱-۵-۱۱- نقش تأکیدی یا تکرار.....
- ۱۸۷-۱-۵-۱۲- نقش روشنگری.....
- ۱۸۸-۱-۵-۱۳- نقش شبه بدل یا شاخص اسم.....
- ۱۸۹-۱-۵-۱۴- نقش تفسیری.....
- ۱۸۹-۱-۵-۱۵- نقش تمیز.....
- ۱۸۹-۲-۵- شباهتها و تفاوت‌های آرای مختلف دستورنویسان.....
- ۱۹۲-۳-۵- جمع‌بندی بررسی و تحلیل آرای دستورنویسان در خصوص نقش‌های اسم.....
- ۱۹۴-۴-۵- نتیجه‌گیری نهایی در خصوص نقش‌های اسم.....
- ۱۹۷-بخش چهارم: آرای دستورنویسان راجع به صفت و بررسی و تحلیل آن.....
- ۲۰۰-۱- تعریف صفت.....
- ۲۰۰-۱-۱- آرای دستورنویسان درباره‌ی تعریف صفت.....

- ۲-۱- شباهتها و تفاوت‌های آرای مختلف دستورنویسان ۲۰۴
- ۳-۱- نتیجه‌گیری نهایی درباره‌ی تعریف صفت ۲۰۴
- ۲- تقسیم‌بندی صفت از جهت مفهوم ۲۰۴
- ۱-۲- صفت بیانی ۲۰۵
- ۱-۱-۲- آرای دستورنویسان در مورد صفت بیانی ۲۰۵
- ۲-۱-۲- شباهتها و تفاوت‌های آرای مختلف دستورنویسان ۲۱۵
- ۳-۱-۲- نتیجه‌گیری نهایی در مورد صفت بیانی ۲۱۶
- ۲-۲- صفتهای غیربیانی ۲۱۶
- ۱-۲-۱- صفت اشاره ۲۱۶
- ۲-۲-۲- صفت پرسشی ۲۲۰
- ۳-۱-۲- صفت نسبی ۲۲۲
- ۴-۲-۲- صفت شمارشی ۲۲۲
- ۵-۲-۲- صفت بهم ۲۲۵
- ۶-۲-۲- شباهتها و تفاوت‌های آرای مختلف دستورنویسان ۲۲۷
- ۷-۲-۲- نقد و تحلیل کلی و نتیجه‌گیری نهایی راجع به صفتهای غیربیانی ۲۲۸
- ۳- ساختمان صفت ۲۲۹
- ۱-۳- آرای دستورنویسان در خصوص ساختمان صفت ۲۳۰
- ۲-۳- شباهتها و تفاوت‌های آرای مختلف دستورنویسان ۲۶۲
- ۳-۳- نقد و تحلیل کلی و نتیجه‌گیری نهایی در خصوص ساختمان صفت ۲۶۳
- ۴-۳- جدول انواع ساختمان صفت از دیدگاه دستورنویسان ۲۶۵
- ۴- تطابق صفت و موصوف در زبان فارسی ۲۶۶
- ۱-۴- آرای دستورنویسان درباره‌ی تطابق صفت و موصوف ۲۶۶
- ۲-۴- شباهتها و تفاوت‌های آرای مختلف دستورنویسان ۲۷۰
- ۳-۴- نقد و تحلیل کلی و نتیجه‌گیری نهایی درباره‌ی تطابق صفت و موصوف ۲۷۱
- ۵- جایگاه قرار گرفتن صفت در ترکیبهای اضافی ۲۷۴
- ۱-۵- آرای دستورنویسان در مورد جایگاه صفت ۲۷۴
- ۲-۵- شباهتها و تفاوت‌های آرای مختلف دستورنویسان ۲۷۶
- ۳-۵- نقد و تحلیل کلی و نتیجه‌گیری نهایی در مورد جایگاه صفت در ترکیبهای اضافی ۲۷۷
- بخش پنجم: آرای دستورنویسان راجع به قید و بررسی و تحلیل آن ۲۸۱

۲۸۳	۱- تعریف قید
۲۸۳	۱-۱- آرای دستورنویسان راجع به تعریف قید
۲۸۹	۱-۲- شباهتها و تفاوت‌های آرای مختلف دستورنویسان
۲۹۰	۱-۳- نقد و تحلیل کلی و نتیجه‌گیری نهایی راجع به تعریف قید
۲۹۱	۱-۴- جدول کلماتی که قید از نظر دستورنویسان، آنها را مقید میکند
۲۹۲	۲- تقسیم قید از لحاظ دستوری
۲۹۲	۲-۱- آرای دستورنویسان در خصوص تقسیم قید از لحاظ دستوری
۲۹۸	۲-۲- شباهتها و تفاوت‌های آرای مختلف دستورنویسان
۲۹۸	۲-۳- نقد و تحلیل کلی و نتیجه‌گیری نهایی در خصوص تقسیم قید از لحاظ دستوری
۲۹۹	۲-۴- جدول انواع قید مشترک از نظر دستورنویسان
۳۰۰	۳- ساختمان قید
۳۰۰	۳-۱- آرای ستون‌سار درباره ساختمان قید
۳۰۶	۳-۲- شباهتها و تفاوت‌های آرای مختلف دستورنویسان
۳۰۷	۳-۳- نقد و تحلیل کلی و نتیجه‌گیری نهایی درباره ساختمان قید
۳۰۸	۳-۴- جدول انواع ساختمان قید از نظر دستورنویسان
۳۰۸	۴- انواع قید از لحاظ معنی و مفهوم
۳۰۸	۴-۱- آرای دستورنویسان در مورد انواع قید از لحاظ معنی و مفهوم
۳۱۹	۴-۲- نقد و تحلیل کلی و نتیجه‌گیری نهایی در مورد انواع قید از لحاظ معنی و مفهوم
۳۲۱	۴-۳- جدول انواع قید از لحاظ معنی و مفهوم از دیدگاه دستورنویسان
۳۲۵	بخش ششم: آرای دستورنویسان راجع به فعل و بررسی و تحلیل آن
۳۲۷	۱- تعریف فعل
۳۲۸	۱-۱- آرای دستورنویسان درباره تعریف فعل
۳۳۰	۱-۲- نتیجه‌گیری نهایی درباره تعریف فعل
۳۳۰	۲- ساختمان فعل
۳۳۰	۲-۱- آرای دستورنویسان در مورد ساختمان فعل
۳۴۱	۲-۲- شباهتها و تفاوت‌های آرای مختلف دستورنویسان
۳۴۴	۲-۳- نقد و تحلیل کلی و نتیجه‌گیری نهایی در مورد ساختمان فعل
۳۴۵	۲-۴- جدول تقسیم‌بندی انواع ساختمان فعل از نظر دستورنویسان
۳۴۶	۳- وجه فعل

- ۳۴۶..... ۳-۱- آرای دستورنویسان در خصوص وجه فعل
- ۳۵۴..... ۳-۲- شباهتها و تفاوتهای آرای مختلف دستورنویسان
- ۳۵۶..... ۳-۳- نقد و تحلیل کلی و نتیجه‌گیری نهایی در خصوص وجه فعل
- ۳۵۷..... ۳-۴- جدول تقسیم‌بندی انواع وجه فعل از نظر دستورنویسان
- ۳۵۷..... ۴- فعل لازم (ناگذر) و متعدی (گذرا)
- ۳۵۸..... ۴-۱- آرای دستورنویسان راجع به فعل لازم و متعدی
- ۳۶۸..... ۴-۲- شباهتها و تفاوتهای آرای مختلف دستورنویسان
- ۳۷۰..... ۴-۳- نقد و تحلیل کلی و نتیجه‌گیری نهایی راجع به فعل لازم و متعدی
- ۳۷۱..... ۵- فن معایم و مجهول
- ۳۷۱..... ۵-۱- آرای دستورنویسان درباره فعل معلوم و مجهول
- ۳۷۸..... ۵-۲- شباهتها و تفاوتهای آرای مختلف دستورنویسان
- ۳۷۹..... ۵-۳- نقد و تحلیل کلی و نتیجه‌گیری نهایی درباره فعل معلوم و مجهول
- ۳۷۹..... ۶- فعل معین (کمکی) و شبه معین (شبه کمکی)
- ۳۷۹..... ۶-۱- آرای دستورنویسان در مورد فعل معین و شبه معین
- ۳۸۴..... ۶-۲- شباهتها و تفاوتهای آرای مختلف دستورنویسان
- ۳۸۴..... ۶-۳- نقد و تحلیل کلی و نتیجه‌گیری نهایی در مورد فعل معین و شبه معین
- ۳۸۶..... ۷- فعل خاص (تام) و عام (ناقص)
- ۳۸۶..... ۷-۱- آرای دستورنویسان در خصوص فعل خاص و عام
- ۳۸۹..... ۷-۲- شباهتها و تفاوتهای آرای مختلف دستورنویسان
- ۳۹۰..... ۷-۳- نقد و تحلیل کلی و نتیجه‌گیری نهایی در خصوص فعل خاص و عام
- ۳۹۰..... ۸- نمود فعل
- ۳۹۰..... ۸-۱- آرای دستورنویسان راجع به نمود فعل
- ۳۹۲..... ۸-۲- نقد و تحلیل کلی و نتیجه‌گیری نهایی راجع به نمود فعل
- ۳۹۳..... ۹- شناسه فعل (ضمیر متصل فاعلی)
- ۳۹۳..... ۹-۱- آرای دستورنویسان درباره شناسه فعل
- ۳۹۴..... ۹-۲- شباهتها و تفاوتهای آرای مختلف دستورنویسان
- ۳۹۵..... ۹-۳- نقد و تحلیل کلی و نتیجه‌گیری نهایی درباره شناسه فعل
- ۳۹۵..... ۱۰- زمان فعل
- ۳۹۵..... ۱۰-۱- آرای دستورنویسان در مورد زمان فعل

- ۴۱۰-۲- شباهتها و تفاوتهای آرای مختلف دستورنویسان ۴۱۰
- ۴۱۳-۳- نقد و تحلیل کلی و نتیجه‌گیری نهایی در مورد زمان فعل ۴۱۳
- ۴۱۷- منابع و مآخذ ۴۱۷

www.ketab.ir

پیشگفتار

زبان وسیله بیان تفکر است، که غالباً برای ایجاد ارتباط و انتقال افکار، عواطف و معانی از فردی به فردی دیگر بکار میرود. این انتقال ممکن است بوسیله گفتن، نوشتن، اشاره و یا لمس انجام شود. زبان، دارای نظام پویا و منسجمی است که گویشوران آن با استفاده از زبان به بیان افکار، احساسات و ارتباطی سبب پدید آمدن تغییرات و نوآوریهای زبانی میشوند.

مطالعه و بررسی ویژگیها و تنوعیات در هر زبان، توجه بسیاری از پژوهشگران و زبانشناسان را به خود جلب کرده است. زبان از واج تا جمله بر مبنای قواعدی، منظم میشود، این قوانین را دستور زبان مینامند هر زبان مجموعه‌ای از قواعد و قوانین واجی و صرفی و نحوی خود را دارد.

دستور زبان فارسی، مانند هر دستور زبان دیگری، مجموعه قوانینی است که ویژگیها و تواناییها و امکانات بالقوه زبان فارسی را نشان میدهد.

واحدهای زبان فارسی عبارتند از: ۱- واج ۲- هجا ۳- ساز ۴- کلمه ۵- جمله‌واره ۶- جمله.

اقسام کلمه از لحاظ صرفی عبارت است: ۱- اسم و گروه اسمی ۲- صفت و گروه وصفی ۳- فعل و گروه فعلی ۴- قید و گروه قیدی ۵- صوت و گروه صوتی ۶- حرف که در این کتاب چهار نوع نخست مورد ارزیابی قرار میگیرد.

درباره زبان فارسی دستورهای متفاوتی نوشته شده و نظریه‌های مختلفی در خصوص اجزا و خصوصیات «جمله» و «واژه» مطرح گردیده است. اهمیت تحقیقات مربوط به زبان فارسی، این میراث گرانقدر ملی و فرهنگی ایرانیان، بر کسی پوشیده

نیست. تا کنون پژوهشهای فراوانی در این زمینه صورت گرفته لیکن بررسی مجدد برخی از مباحث همچنان ضروری از نظر میرسد و «کلمه» یکی از آنهاست. باتوجه به اینکه انجام پژوهشهای زبانی در بین دانشجویان و استادان رشته زبان و ادبیات فارسی از اقبال کمتری برخوردار بوده است، مطالعه حاضر که با جزئی‌نگری به بررسی مبحث دستوری کلمه پرداخته است، میتواند نقطه انسجامی در دستور زبان فارسی معاصر باشد.

این کتاب بر اساس بررسی و تحلیل و نقد آرای یازده دستورنویس معاصر در مورد اسم، صفت، قید و فعل تدوین شده است که عبارتند از: ۱- خسرو فرشیدورد، ۲- عبدالرسول خیامی، ۳- پرویز ناتل خانلری، ۴- حسن انوری و حسن احمدی گیوی، ۵- تقی وحیدیان کامیار، ۶- غلامرضا ارژنگ، ۷- خلیل خطیب رهبر، ۸- عباسعلی وفائی، ۹- فاطمه مدرسی، ۱۰- محمد جواد شریعت، ۱۱- پنج استاد (عبد العظیم قریب، جلال همائی، رشید یاسمی، مدد السعادی، بهار، بدیع الزمان فروزانفر).